

TOPLUM YARARINA PROGRAMIN (TYP) ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI: KARS ÖRNEĞİ*

A Field Study on the Effectiveness of Public Work Programme (PWP): The Case of Kars

Meryem Bulut KALAÇAY**

Deniz ÖZYAKIŞIR***

Geliş: 01.06.2020 / *Kabul:* 16.10.2020

DOI: 10.33399/biibfad.746561

Öz

Bu çalışmanın amacı Toplum Yararına Programın (TYP) uygulamadaki etkinliğini Kars ili özelinde analiz etmektir. Çalışma, Kars kent merkezinde 2019 yılında TYP kapsamında çalışan 263 kişilik evreni kapsamaktadır. Bu evreni temsilen seçilen 164 örnekleme anket ve yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yönteminin kullanıldığı çalışmada TYP'ye ilişkin ifadelerin yer aldığı bir ölçek kullanılmıştır. İlgili literatüre göre oluşturulan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0.936 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre Kars'ta uygulanan TYP'nin dünyadaki uygulamalardan farklı olarak sadece kısa süreli bir gelir desteği sağlamaya dönük olduğu görülmektedir. Her ne kadar moral, motivasyon ve çalışma yaşamına katılım gibi kısa vadeli pozitif etkileri olsa da uzun dönemde negatif etkileri olduğu görülmektedir. Program kapsamındaki alımlarda yaşanan şeffaflık ve denetim sorunları asıl hedef kitleye ulaşımında engel teşkil etmektedir. Ayrıca katılımcıların program sonrasında iş gücü piyasasında rekabet edebilecekleri herhangi bir vasıf kazanmadıkları görülmüştür. Dolayısıyla katılımcılara gerekli mesleki veya teknik eğitimin verilmemesi, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu eleman sıkıntısının göz ardı

* Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında yürütölen ve birinci yazar tarafından tamamlanan Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir. Bu çalışmanın Etik Kurul Onayı Kafkas Üniversitesi'nden 10.06.2020 tarihinde, 28644117-840.99 sayılı kararı ile alınmıştır.

** Bilim Uzmanı, meryemkalacay@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8565-3937>

*** Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Faköltesi, İktisat Bölümü, dozyakisir@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9710-3238>

edildiğini göstermektedir. Sonuç olarak programın kısa sürede işsizlikle mücadelede kullanılmasına rağmen uzun dönemde işsizliği gizlediğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Toplum yararına program, post Keynesyen iktisat, işsizlik, son istihdam edici, Kars

Jel Kodu: E12; E24; J21

Abstarct

The aim of this study is to analyze the effectiveness of Public Work Programme (PWP) in practice in Kars province. The study covers 263 people working in the city center of Kars in the scope of PWP in 2019. The questionnaire and face to face interview technique were used with 164 samples selected to represent this universe. In the study in which easy sampling method was used, a scale containing the expressions related to PWP was used. Cronbach's Alpha value of the scale, which was created according to the relevant literature, was calculated as 0.936. According to the results of the study, it is seen that the PWP applied in Kars is different from the practices in the world, and it is only intended to provide short-term income support. Although it has short-term positive effects such as morale, motivation and participation in working life, it is seen that it has negative effects in the long term. Transparency and audit problems in purchases within the program constitute an obstacle in reaching the main target audience. In addition, it was observed that the participants did not gain any qualification to compete in the labor market after the program. Therefore, the lack of necessary vocational or technical training shows that the shortage of staff needed by the labor market is neglected. As a result, it is possible to say that the program conceals unemployment in the long term, although it is used to combat unemployment in a short time.

Keywords: Public work programme, post Keynesian economics, unemployment, employer of last resort, Kars

Jel Code: E12; E24; J21

1. Giriş

Dünya ekonomisinde 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalarla devletin ekonomideki payının küçültülmesine dönük yapılan özelleştirme uygulamaları beraberinde istihdam ve işsizlik sorunlarını getirmiştir. Süreç içerisinde kamunun işveren yönü

giderek törpülenmiş ve bu görev, piyasa mekanizması çerçevesinde özel kesime devredilmiştir. Ancak gelinen noktada ülkelerde yaşanan istihdam ve işsizlik sorunları sözü edilen neoliberal politikaların en azından bu konuyla ilgili başarıya ulaşmadığını açıkça ortaya koymuştur. Dolayısıyla piyasanın, müdahale olmaksızın kendi işleyiş mekanizmasıyla bireylere istihdam yaratacağı ve böylece işsizlik oranlarını düşüreceği tezi pratikte gerçekleşmemiştir. Bu nedenle devletin istihdam konusunda öncü olması gerektiği fikrinden hareketle *son istihdam edici olma* misyonu gündeme gelmiştir.

Bu bağlamda çeşitli ülkelerde işsizlikle mücadele programları gündeme gelmiştir. İngiltere’de “İngiliz Yoksul Yasaları” (Gün, 2013: 91), Arjantin’de “Jefes programı” (Kostzer, 2008), Hindistan’da kısa adı NREGA olan “ulusal kırsal istihdam garantisi yasası”(Işık ve Mert, 2011: 62) ve Güney Afrika’da EPWP yani “Genişletilmiş Kamu Çalışma Programı” (Antonopoulos, 2009:2) bunlardan birkaçıdır. Farklı ülkelerde farklı isimlerde uygulanan programlar Türkiye’de “Toplum Yararına Program (TYP)” adıyla bilinmektedir. TYP’nin Türkiye uygulamalarında ortaya çıkan sorunlar ve programın etkinliğine yönelik tartışmalar konuya olan ilgili arttırmış ve bu alanda az da olsa bir literatür ortaya çıkmaya başlanmıştır. Gün’ün (2013) çalışmasında TYP ve İngiliz Yoksul Yasaları karşılaştırılmış ve her iki uygulamada da güvencesiz, düzensiz ve düşük gelirli bir takım işlerin toplum yararına yapıldığı, normal bir çalıştırma olmadığı işsizlikle mücadelenin yeni umudu olarak ortaya konulan TYP’nin tarihsel olarak bir geriye gidiş olduğu vurgulanmıştır. Ergiçay (2014), tarafından TRA2 Bölgesinde (Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır) gerçekleştirilen saha çalışmasında TYP, Arjantin’deki Jefes Planı bağlamında ele alınmış ve Jefes ve TYP gibi programların genel olarak yararlı olduğu sonucuna varılmıştır. Aşkın ve Aşkın, (2017), TYP’nin Tokat ilindeki uygulamasını saha çalışmasıyla ele almış ve programın etkisinin çok zayıf olduğu amacına ulaşamadığı, ikame ve atlıkarınca (kişinin işsizlikle istihdam arasında sürekli gidip-gelme durumu) gibi negatif sonuçlar doğurduğunu ifade etmişlerdir. Özşahin ve Karabulut (2017), TYP’nin işsizlikle mücadelede kısa süreli çözüm yarattığını fakat uzun dönemde istihdama yeterince katkı sağlamadığı sonucuna varmışlardır. Işık’ın (2009) çalışmasında TYP’nin kalıcı

çözüm üretmeye yönelik iş ve meslek öğretmekten yoksun olduğu, işsizlik sorununa güvencesiz ve nitelik gerektirmeyen işlerle geçici çözümler ürettiği sonucuna varılmıştır. Dörtlemez (2019) uzun süreli ve yeniden katılım kurallarının TYP'ye olan talebi ve bağımlılığı arttırdığı, programın uygulanmasında zamanlamanın hatalı ve politik kaygılarla (seçimler öncesinde uygulanması gibi) planlandığı ve denetim mekanizmasının zayıf olduğu sonucuna varmıştır.

2. Toplum Yararına Program (TYP): Kapsam ve Teorik Çerçeve

TYP; *“doğrudan veya yüklenici eli ile toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi yoluyla özellikle istihdamında zorluk çekilen işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engelleyerek işgücü piyasasına uyumlarını gerçekleştirmek ve bunlara geçici gelir desteği sağlamak amacıyla uygulanan programlar”* (İŞKUR, 2017: 46) şeklinde tanımlanmaktadır. Programın amacı; uzun süreli iş bulamadığı için iş arama umudunu yitirip iş aramaktan vazgeçen bireyleri uzun dönemli işsizlikten kurtarmak, iş gücüne katılım eğilimlerini arttırmak, geçici de olsa gelir desteği sağlamak (Işık, 2009:9) ve dezavantajlı grupları eğiterek iş gücü piyasalarından yer edinebilmelerini sağlayıp istihdam olanaklarını arttırmaktır. Genellikle son çare olarak başvuru olan bu programdan yararlananlar, kar amacı gütmeyen yerlerde ve koşullarda toplum yararına olabilecek yerlerde temizlik ve beden işçisi olarak istihdam edilmektedirler (Diriöz, 2012: 93). Bölgesel işsizlik ve gelişmişlik farklılıklarının da azaltılmaya çalışıldığı bu programda, katılımcılara asgari ücret üzerinden ödeme yapılmakta ve İŞKUR tarafından sigorta primleri karşılanmaktadır (İŞKUR, 2013: 38). Programdan bir yıl içinde yararlanma süresi 2010'a kadar 6 ay olarak düzenlenmişken (İŞKUR, 2010: 27) 2011'de bu süre 8 ay (İŞKUR, 2012:26) 2012'de ise 9 aya yükseltilmiştir (İŞKUR, 2013:38). Ancak bir yıl tamamlandıktan sonra kişi tekrar 9 aylık programdan yararlanılabilmektedir (İŞKUR, 2015:6).

Türkiye'de ilk kez, 1999 Marmara depreminin zararlarını hafifletmek için uygulanan (Bulut, 2010: 84) TYP kapsamında: Çevre temizliği ve düzeni, kamusal alt yapının yenilenmesi, MEB'e bağlı okullarda çevre düzenlemesi, bakım onarım ve temizlik işlerinin yapılması, restorasyon, tarihi ve kültürel mirasın korunması,

ağaçlandırma faaliyetleri, park düzenlemeleri, vadi ve dere ıslahı, erozyonu engelleme çalışmaları gibi alanlarda istihdam sağlanmaktadır (İŞKUR, 2014: 30).

2008’de yürürlüğe giren Türkiye İş Kurumu İşgücü Uyum Hizmetleri Yönetmeliđi ile hukuki bir zemine oturtulan TYP’de (Işık, 2019: 10) “işçi” statüsünde değerlendirilen katılımcıların seçiminde; noter kurası, liste yöntemi ve %80 noter kurası ile %20 liste yöntemi kullanılmaktadır. Bunlardan hangisinin kullanılacağına İŞKUR İl Müdürlükleri karar verirken (Işık, 2009: 11) 2017’deki yasal düzenlemeyle katılımda adaletin sağlanması için Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) yararlanılmıştır. Buna göre aynı adreste bulunan kişilerden yalnızca birinin programdan yararlanabilmesi söz konusu olmuştur (Işık, 2009: 10). Öte yandan programa katılan bireyler günlük asgari ücret tutarıyla, çalıştıkları gün sayısının çarpımı kadar ücret alırken ücretli izin hakkı olmadığı için programa katılanlar program süresi boyunca en fazla 14 gün izin alabilmekte ve bu izin ücretsiz olup ücretlerinden kesilmektedir (Işık, 2009:11). Yasal ve kurumsal kapsamı bu şekilde belirlenen TYP, iktisat teorisi açısından da teorik bir çerçeveye oturmaktadır. Zira Post Keynesyenlere göre kapitalizm, işsizlik gibi sorunları yaratmaya meyilli bir sistem (Forstater, 2001:7) olduğu için devletin ekonomiye müdahale ederek sorunun çözümüne katkıda bulunması gerekmektedir. İş yaratma ya da iş üretme olarak adlandırılan süreç aynı zamanda “son istihdam edici olarak devlet” kavramıyla bütünleşmiştir (Minsky, 1986:317-317).

Bu bağlamda ekonomide istikrarın sağlanması için istihdam artışının devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü özel sektörü teşvik edici politikaların yeterli olmayabileceği, dolayısıyla toplumun en alt tabakasında bulunan ve eğitim koşullarından tam anlamıyla yararlanamayan işsizler için yeni iş alanları açılması önerilmektedir. Bu öneri özellikle istihdamsız büyüme olgusuyla karşı karşıya olan ekonomiler için daha fazla önem taşımaktadır (Tokucu, 2012:210). Dolayısıyla Post Keynesyenler, devletin işsizlikle mücadele için yeni işler yaratması gerektiğini ileri sürmekte ve en son istihdam edici devlet modelini yani “Employer Of Last Resort (ELR) ” modelini önermektedirler. Devletin en son istihdam edici olduğu ELR modeli;

özel kesimin istihdam etmediği kişilerin devlet tarafından bir işe yerleştirilmesi yoluyla işsizlik ve yoksulluğun azaltılması fikrine (Özşahin ve Karabulut, 2017: 325-326) dayanmaktadır.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın genel amacı, TYP'nin işsizlikle mücadeledeki etkinliğini ve işgücü piyasasındaki işlerde istihdam edilebilme imkânlarını arttırmadaki etkinliğini Kars ili özelinde tespit etmektir. Araştırmanın evreni 2019 yılında Kars kent merkezinde TYP kapsamında çalışan 215 Temizlik ve 48 Güvenlik personeli olmak üzere toplam 263 kişiden oluşmaktadır. Bu kapsamda toplam 200 gözleme ulaşılarak veri toplanmış, bunlardan geçerli olan 164 tanesi kullanılmıştır. Araştırmanın en önemli kısıtı; bazı katılımcıların sorulara cevap verirken işlerinden olacağı veya bir daha programa kabul edilmeyecekleri endişesiyle hareket etme eğiliminde olmalarıdır. Bu sorun her ne kadar yüz yüze görüşmelerde en aza indirilmeye çalışılsa da kimi ifadelerde çelişkilerin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır. Ayrıca araştırmanın yapıldığı dönemde TYP, kent merkezinde ve sadece MEB'e bağlı okullarda uygulandığı için ilçe ve beldeler ile diğer kurumlar kapsam dışı kalmıştır. Araştırmada katılımcılara kolay ulaşılabilir ve uygun bireylerden seçilme imkanı tanıdığı için sosyal bilimlerde sıkça kullanılan kolayda örnekleme yöntemi (Başaran, 2017:489) kullanılmış olup örneklemin $\alpha= 0.05$ hata payı ve %95 güvenilirlik seviyesinde söz konusu evreni makul düzeyde temsil ettiği (Altunışık vd., 2010:135) söylenebilir.

Saha çalışması Kasım-Aralık 2019'da Kars kent merkezinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup verilerin toplanmasında anket tekniğine başvurulmuştur. Ancak ele alınan konuya dair bazı hususların daha net anlaşılması için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniğinden de kısmen yararlanılmıştır. Verilerinin elde edilmesinde anket formu kullanılmış olup, yanı sıra yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anket formu ilgili literatür (Özşahin, 2016; Ergiçay, 2014; Aşkın ve Aşkın, 2017; Gün, 2013) çerçevesinde ve Kars İŞKUR yetkilileriyle revize edilerek öncesinde küçük bir grup üzerinde pilot uygulama yapılarak oluşturulmuştur. Ayrıca söz konusu araştırma için hem İŞKUR'dan gerekli izin hem de Kafkas

Üniversitesinden etik kurul onayı da alınmıştır. Bu çalışmanın Etik Kurul Onayı Kafkas Üniversitesi'nden 10.06.2020 tarihinde, 28644117-840.99/ sayılı kararı ile alınmıştır. Anket formunda katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik durumlarının yanı sıra TYP ile ilgili ifadeler yer verilmiştir. İfadelere katılım düzeyinin 5'li likert tipi şeklinde hazırlandığı ölçeğin güvenilirliği için Cronbach's Alpha değeri 0.936 olarak hesaplanmış olup, veriler SPSS 20.0 programıyla analiz edilmiştir.

3.2. Araştırma Bulgularının Analizi

3.2.1. Analizin Demografik Özellikler

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların %43.3'ü kadınlardan,%56.7'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %82.3'ünün evli , %17.7' sinin ise bekâr (dul veya boşananlar dâhildir) olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılım

Cinsiyet	N	%
Kadın	71	43.3
Erkek	93	56.7
Medeni durum		
Evli	135	82.3
Bekar	29	17.7
Yaş		
18-25 arası	6	3.7
26-35 arası	36	22
36-45 arası	76	46.3
46-60 arası	45	27.4
61 ve üstü	1	0.6
Eğitim Düzeyi		
Okur-yazar değil	16	9.8
İlkokul	66	40.2
Ortaokul	42	25.6
Lise	29	17.7
Üniversite	8	4.9
Okul terk	3	1.8
Hanenin aylık geliri		
1000 TL ve altı	93	56.7
1001-2000 TL	57	34.8
2001 -3000 TL	14	8.5
Toplam	164	100

Yaş açısından bakıldığında katılımcıların %46.3'nün 36-45 yaş arası, %27.4'ünün 46-60 yaş arası, %22'sinin 26-35 yaş arası, % 3.7'sinin 18-25 yaş arası ve %0.6'sının ise 61 ve üstü yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bu durum Kars'ta TYP'den yararlanan katılımcıların genellikle 36-45 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Tablo 1'e göre katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitim seviyesinin düşük olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre katılımcıların %40.2'si ilkokul, %25.6'sı ortaokul, %17.7'si lise, %9.8 okur-yazar değil, %4.9 üniversite, %1.8 ise okul terk edenlerden oluşmaktadır. Bu durum TYP ile çalışanların eğitim durumlarının istihdam edilebilirlik açısından herhangi bir öneme sahip olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre TYP'ye katılanlarda işsizlik oranının ilkokul ve ortaokul mezunları arasında yüksek olduğu görülmektedir.

Öte yandan hanenin ortalama geliri açısından bakıldığında katılımcıların %56.7'sinin 1000 TL ve altı, %34.8'i 1001-2000 TL arası, %8.5'inin ise 2001-3000 TL arası gelir elde ettiği görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun düşük gelirli olduğu görülmektedir.

3.2.2. Sosyo-Ekonomik Özellikler

Bu kısımda katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına dair veriler yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımları

Eş Çalışma durumu	N	%
Evet	1	0.6
Hayır	163	99.4
Çocuk sayısı		
0	6	3.7
1	14	8,5
2	30	18.3
3	39	23.8
4	35	21.3
5	34	20.7
6 ve üstü	6	3.7
Hanedeki kişi sayısı		
1	5	3
2	4	2.4
3	22	13.4
4	42	25.6
5 ve üstü	91	55.5
Konut tipi		
Apartman dairesi	47	28.7
Müstakil ev	117	71.3
Konut mülkiyeti		
Ev sahibi	44	26.8
Kiracı	71	43.3
Diğer	49	29.9
Bakmakla yükümlü olduğunuz kişi sayısı		
1	7	4.3
2	8	4,9
3	27	16.5
4	38	23.2
5	39	23.7
6 ve üstü	45	27.4
Toplam	164	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcıların %99.4’ünün (bekar olanlar da bu kapsamda değerlendirilmiştir) eşi çalışmamaktadır. Araştırmaya katılanlar çocuk sayısına göre değerlendirildiğinde yarısından fazlasının 3 ve üzeri çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının kalabalık ailelerde yaşamalarının hane içi kişi başı gelirin azalmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca katılımcıların %71.3’ünün müstakil evde, %28.7’sinin ise apartman dairesinde ikamet ettikleri görülmektedir. Apartman dairesinde oturan katılımcıların çoğu ise kiracı olarak kaldıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim katılımcıların % 43.3’ü kiracı, % 26.8 ise ev sahibi

olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan 49 kişi ise % 29.9'luk bir oranla "diğer" seçeneğini işaretlemişlerdir. "Diğer" seçeneğini işaretleyen katılımcılar yaşadıkları evlerin kendi veya eşinin ailesi ya da akrabalarına ait olduğunu ve kira vermeden oturduklarını ifade etmişlerdir.

3.2.3. Toplum Yararına Programla (TYP) İlgili Bulgular

Bu başlık altında katılımcıların TYP ile ilgili görüş ve yaklaşımlarına yer verilmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların TYP Öncesi Çalışma ve İşsizlik Durumları

TYP'den yararlanma sayısı	N	%
İlk kez yararlanıyorum	81	49.5
2 kez	54	32.9
3 kez	21	12.8
4 kez	4	2.4
5 kez	4	2.4
TYP öncesi işsiz kalınan süre		
6 ay ve daha az	49	29.9
6 -12 ay	37	22.5
1 yıldan daha fazla	61	37.2
Hiç iş aramadım	17	10.4
TYP öncesi çalışma deneyimi		
Var	105	64.0
Yok	59	36.0
TYP öncesi sigorta durumu		
Var	55	33.5
Yok	109	66.5
Toplam	164	100

Tablo 3'e göre katılımcıların %49.5'i ilk kez, %32.9'u 2 kez, %12.8'i 3 kez, %2.4'ü ise 4 ve 5 kez TYP'den yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların TYP öncesi işsiz kalma sürelerine bakıldığında %37.2'sinin 1 yıldan fazla, %29.9'unun 6 ay veya daha az, %22.5'inin 6-12 ay, %10.4'ünün ise hiç iş aramadığı görülmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların işsiz kaldıkları süreler uzadıkça çalışmaya razı oldukları işin niteliği ve ücret oranının düştüğü ifade edilmiştir:

M.T: “Ne iş olsa yaparım o kadar süre işsiz kaldım ki artık bana ne iş deseler yaparım.”

Ayrıca Tablo 3’e bakıldığında katılımcıların %64’ünün TYP öncesinde bir çalışma deneyimine sahipken, %36’sının herhangi bir deneyime sahip olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların %66.5’inin TYP öncesi sigortalı olduğu, %33.5’inin ise sigortalı olmadığı görülmektedir. Bu oranlara bakıldığı zaman katılımcıların yarısından fazlasının daha önceki işlerde “güvencesiz” çalıştıklarını göstermektedir.

Tablo 4: Katılımcıların TYP Kapsamında Edindikleri Kazanımlara Göre Dağılımı

TYP kapsamında yapılan iş	N	%
Bakım, onarım, park, bahçe ve çevre temizliği	139	84.8
Büro işi	6	3.6
Diğer (Belirtiniz):	19	11.6
TYP’nin katılımcılara sağladığı fayda		
Gelir	148	90.2
Sosyal çevre	3	1.8
Özgüven	6	3.7
Meslek öğrenme	7	4.3
TYP Kapsamında bir programa (kurs, eğitim vb.) katıldınız mı?		
Evet	89	54.3
Hayır	75	45.7
Toplam	164	100

Tablo 4’e göre katılımcıların %84.8’i bakım, onarım, park ve bahçe temizliği, %3.6’sı büro işi yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların % 11.6’sı “diğer” seçeneğini işaretleyerek bu kapsamda güvenlik işi yaptıklarını belirtmişlerdir. TYP’nin katılımcılara sağladığı faydaya bakıldığında %90.2’sinin gelir, %4.3’ünün meslek öğrenme, %3.7’sinin özgüven, %1.8’inin ise sosyal çevre seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

Öte yandan TYP kapsamında herhangi bir kurs, eğitim veya sertifika programına katıldınız mı sorusuna katılımcıların %53.3’ü evet, %45.7’si ise hayır cevabı verdikleri görülmektedir. Yapılan görüşmelerde, katılımcıların İŞKUR’ca yapılan ve her program

başında rutin düzenlenen oryantasyon programlarını düşünerek bu soruya “evet” cevabı verdikleri anlaşılmıştır. Oysa bu soruda kastedilen eğitim, mesleki bir eğitim veya kurs programı olup sözü konusu yüksek oranın sorunun yeterince açıklayıcı olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 5: Katılımcıların TYP ile İlgili Görüşlerine Göre Dağılımları

TYP öncesi durumunuz	N	%
İşyerimi kapatmıştım/ iflas etmiştim	42	25.6
Ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyordum	74	45.1
Geçici bir işte çalışıyordum	31	18.9
İşten çıkarılmıştım	17	10.4
Yararlandığınız TYP'den nasıl haberdar oldunuz?		
Kendi imkânlarımla	35	21.3
İŞKUR kanalıyla	90	54.9
Basın-yayın aracılığıyla	4	2.4
Sosyal medyadan	2	1.2
Akraba, eş ve dost aracılığıyla	33	20.2
TYP kapsamında çalışırken başka bir iş yapıyor musunuz?		
Evet	21	12.8
Hayır	143	87.2
TYP alımları nasıl olmalı?		
Noter kurası yöntemi	122	74.4
Liste yöntemi	19	11.6
%80 noter kurası-%20 liste yöntemi	23	14
Toplam	164	100

Tablo 5'e göre katılımcıların %45.1'inin ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı %25.6'sının işini kaybettiği, %18.9'nun ise geçici bir işte çalıştığı görülmektedir. Katılımcıların %54.9'u TYP'den İŞKUR kanalı ile %21.3'ü kendi imkânıyla, %20.2'si ise eş-dost ve akraba aracılığı ile haberdar olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum İŞKUR'un programları işsiz bireylere duyurmadaki başarısını göstermesi açısından önemlidir. Çünkü İŞKUR'da sabit hatların numaraları kişilere verilip haftada en az 1 kere kurumu arayarak programları takip edebilecekleri söylenmiştir.

Tablo 5'e göre katılımcıların %87.2'si TYP dışında başka bir iş yapmadıklarını belirtirken, %12.8'i ise çalıştığı iş haricinde kalan zamanlarda başka bir işte de çalıştıklarını hatta bazı katılımcılar aldıkları ücretin geçimlerini sağlamada yetersiz kaldığını, hafta sonları ve mesai saatleri dışında da başka işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir:

U.K: "5 çocuk bakıyorum. 1 tanesi üniversite 2 tanesi ilkokulda okuyor. Köyden bazı sebeplerden dolayı Kars'a taşındım hayvancılıkla uğraşıyordum burada işsiz kaldım. 7 nüfus perişan olduk devletimiz sağ olsun bana iş verdi ama yetmiyor. Başka işlerde yapıyorum kışın çatıda ki karları döküyorum limon, çorap satıyorum. Ne yapalım çocuklarımız bizim gibi olmasın diye uğraşıyorum."

D.E: "Eşimden boşandıktan sonra iş aradım İŞKUR'la çalışmaya başladım. 2 çocuğuma bakıyorum her şey çok pahalı kira, yakacak derken elde bir şey kalmıyor hafta içi okul temizliyorum hafta sonu evlere temizliğe gidiyorum."

Tablo 5'e göre TYP alımlarında katılımcıların % 74.4'ü noter kurası yöntemini, % 11.16'sı liste yöntemini, %14'ü ise %80 noter kurası-%20 liste yöntemini tercih etmektedirler. Fakat saha araştırmasında çoğu katılımcının bu yöntemlerin ne olduğu hakkında çok da bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür.

Tablo 6: Katılımcıların "TYP öncesi iş bulamama nedenleri" nin önem sırası

TYP öncesi iş bulamama nedenleri	N		%	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İş imkânı yok	45	82	35.4	64.6
Ailem veya eşim izin vermiyor	17	2	89.5	10.5
Sağlık sorunları	8	8	50.0	50.0
Ev işleri	14	1	93.3	6.7
Mahkûmiyet	2	2	40.0	60.0
Öğrencilik	3	1	75.0	25.0

Tablo 6'da yer verilen ve birden fazla seçeneğin işaretlendiği bu soruda katılımcıların %77.4'ü TYP öncesi iş bulamama nedeni olarak iş imkânının olmamasını, %11.6'sı aile veya eş izin vermemesini, %3'ü mahkûmiyet durumunu, %2.4'ü ise öğrencilik durumunu göstermişlerdir. Yüz yüze görüşmelerde özellikle önceden herhangi bir işte çalışmasına izin verilmeyen kadınların salt devlet kurumu olan İŞKUR tarafından işe yerleştirmeleri güvence olarak görüldüğü için

çalışmalarına müsaade edildiği tespit edilmiştir. Yine Tablo 6'ya bakıldığında katılımcıların % 9.8'inin sağlık sorunları sebebiyle iş bulamadığını, %9.1'nin ise ev işleri nedeni ile işsiz olduğunu söylemek mümkündür. Tablodan da görüldüğü üzere toplumun yüklediği toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak kadınların öncelikli görevinin ev işi yapmak ve çocuk bakmak olduğu kanısı, kadınların çalışmasının önünde önemli bir engel teşkil etmiştir.

H.T: "Yıllardır bir sitenin kapıcılığını yaptım 2 yıl önce kansere yakalandım ve iş yapamaz duruma geldim. Tedavi görmek için Ankara'ya gidip geldim işimi kaybettim emekli olmama çok az kalmıştı. Maddi manevi çöktüm. Bir kızım bir oğlum var kızım daha küçük oğlum okuyor. Kimse bu halimle iş vermez bana İŞKUR sayesinde işe girdim. Şartları rahat hafta sonu var çok şükür ben çok memnunum".

Tablo 7: Katılımcıların "TYP sayesinde bilgi, beceri ve uygulama düzeyimde bir artış oldu" ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	78	47.6
Katılıyorum	36	22
Kararsızım	19	11.6
Katılmıyorum	25	15.2
Kesinlikle katılmıyorum	6	3.7
Toplam	164	100

Tablo 7'de katılımcıların %47.6'sının TYP sayesinde bilgi, beceri ve uygulama düzeyinde artış olduğuna kesinlikle katılıyorum, %22'si katılıyorum cevabını verirken, %15.2'sinin bu düşünceye katılmadığı %11.6'sının ise kararsız olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde aslında çoğu katılımcının temizlik, kalorifer yakma ve çay dağıtmanın bilgi ve becerilerini çok fazla arttırabilecekleri düşüncesinde olmamasına rağmen doldurdıkları anketlerin işlerini etkileyebilecekleri düşüncesiyle verdikleri cevap ile çeliştikleri söylenebilir.

Tablo 8: Katılımcıların “TYP’ de elde ettiğim becerilerin, program sonrası iş bulmada yardımcı olacağını düşünüyorum” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	64	39
Katılıyorum	40	24,4
Kararsızım	27	16,5
Katılmıyorum	24	14,6
Kesinlikle katılmıyorum	9	5,5
Toplam	164	100

Tablo 8’e göre katılımcıların yaklaşık %64’ü TYP’den elde ettiği becerilerin program sonrası iş bulmada yardımcı olacağı düşüncesine sahipken %16,5’i kararsız,% 20’si ise bu ifadeye katılmamaktadır.

Tablo 9: Katılımcıların “TYP sayesinde sosyal bağlantılarım arttı” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	75	45,7
Katılıyorum	42	25,6
Kararsızım	25	15,2
Katılmıyorum	17	10,4
Kesinlikle katılmıyorum	5	3
Toplam	164	100

Tablo 9’da görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal bağlantılarının arttığını ifade ederken %15,2’si olumlu veya olumsuz bir fikir beyan etmeyip kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık %14’ü de sosyal bağlantıların artmadığını dile getirmişlerdir. Sosyal bağlantılarının artması bir katılımcı tarafından kısaca şöyle ifade edilmiştir:

K.T: “Bu iş öncesi evde oturuyordum pek kimseyi tanımazdım şimdi arkadaşlarım oldu.”

Tablo 10: Katılımcıların “TYP, moralimi ve motivasyonumu olumlu yönde etkiledi” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	78	47.6
Katılıyorum	45	27.4
Kararsızım	25	15.2
Katılmıyorum	11	6.7
Kesinlikle katılmıyorum	5	3
Toplam	164	100

Tablo 10'a göre katılımcıların yaklaşık %75'i TYP'nin moral ve motivasyonu olumlu etkilediğini %15.2'si kararsız, %7'sinin ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde çoğu katılımcının geçicide olsa para kazandıkları için moral ve motivasyonlarının olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir.

Tablo 11: Katılımcıların “İŞKUR, TYP'yi daha fazla yaygınlaştırmalı” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	112	68.3
Katılıyorum	32	19.5
Kararsızım	13	7.9
Katılmıyorum	4	2.4
Kesinlikle katılmıyorum	3	1.8
Toplam	164	100

Tablo 11'e göre katılımcıların %68.3'ü İŞKUR'un TYP'yi daha fazla yaygınlaştırması kanaatindedir. Görüşmelerde programın olumsuz yanlarını şikâyet etseler bile TYP'nin süre ve program sayısı bakımından artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 12: Katılımcıların “TYP sayesinde çalışma yaşamı ile bağım güçlendi” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	84	51.2
Katılıyorum	40	24.4
Kararsızım	25	15.2
Katılmıyorum	10	6.1
Kesinlikle katılmıyorum	5	3
Toplam	164	100

Tablo 12’ye göre katılımcıların yarısından fazlası (%51.2) TYP sayesinde çalışma yaşamı ile bağının güçlendiğini, %15.2’si kararsız kaldığını %3’ü de kesinlikle bu ifadeye katılmadığını ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde bazı katılımcıların ilk kez ev dışına çıkarak sosyalleştiklerini moral ve motivasyonlarının artmasıyla yapmış oldukları işleri sevmeye başladıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 13: Katılımcıların “TYP kapsamında çalışmakta olduğum işten genel olarak memnunuz” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	82	50
Katılıyorum	38	23.2
Kararsızım	22	13.4
Katılmıyorum	18	11
Kesinlikle katılmıyorum	4	2.4
Toplam	164	100

Tablo 13’e göre katılımcıların yaklaşık %54’ünün TYP kapsamında çalışmakta olduğu işten memnun olduğunu, %13.4’ünün kararsız kaldığını, %14’ünün ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir:

Z.A: “Sigortamız yatıyor, maaşımız gününde yatıyor, zor işlerde yaptırıyorlar, sabah 8 akşam 5 çalışıyoruz ben çok memnunuz biraz daha uzun olsa ya da bizi sürekli çalıştırsalar daha da memnun oluruz.”

Tablo 14: Katılımcıların “TYP kapsamında çalıştığım işin bana mesleki açıdan faydalı olduğunu düşünüyorum” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	66	40.2
Katılıyorum	37	22.6
Kararsızım	30	18.3
Katılmıyorum	26	15.9
Kesinlikle katılmıyorum	5	3
Toplam	164	100

Tablo 14'e göre katılımcıların büyük bölümünün (%40.2 ve %22.6) TYP'nin mesleki açıdan faydalı olduğuna katılıyorum, %18.3'ün kararsızım, %15.9'unun katılmıyorum %3'ünün de kesinlikle katılmıyorum cevabını verdikleri görülmektedir. Burada faydalı olduğu görüşü yüksek bir oranla dikkat çekse de yapılan görüşmelerde katılımcılara yaptırılan işlerin mesleki bir fayda sağlamadığı görüşü öne çıkmıştır. Zira görüşmelerde bu durum çarpıcı bir şekilde ifade edilmiştir:

A.K: “Temizlik yapıyorum, kalorifer yakıyorum ben bunları zaten biliyorum herkes bunları yapmayı biliyor bana hiçbir şey öğretmiyor”

Tablo 15: Katılımcıların “TYP kapsamında çalıştığım bu işin benim yeteneklerime uygun olduğu kanaatindeyim” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	64	39
Katılıyorum	35	21.3
Kararsızım	33	20.1
Katılmıyorum	27	16.5
Kesinlikle katılmıyorum	5	3
Toplam	164	100

Tablo 15'e göre TYP'de yaptırılan işlerin yeteneklerine uygun olduğu sorusuna katılımcıların yaklaşık %61'inin katılıyorum, %20.1'i kararsızım, yaklaşık %20'sinin ise katılmıyorum cevabı verdikleri görülmektedir. Katılımcıların büyük kısmı ilkökul ve ortaokul mezunu oldukları için yaptırılan işlerin vasıflarına uygun olduklarını düşündüklerinden bu oranın yüksek çıkması şaşırtıcı değildir. Fakat

lise ve üniversite mezunlarıyla yapılan görüşmelerde “*lisans mezunu olup 4 sene okuduktan sonra uzun süre işsiz kalınca iş sorgulamayı bırakıyorsun ve ne olursa yaparım diyorsun. 4 yıl aldığım eğitim sonucunda okul temizliyorum sizce bu iş benim yeteneklerime uygun mu?*” şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, eğitim seviyesi arttıkça TYP kapsamında yapılan işlerden memnuniyetin azaldığı söylenebilir.

Tablo 16: Katılımcıların “*TYP bitse bile bu programın daimi bir iş bulma konusunda bana olumlu katkı sunacağı düşünüyorum*” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	55	33.5
Katılıyorum	34	20.7
Kararsızım	33	20.1
Katılmıyorum	27	16.5
Kesinlikle katılmıyorum	15	9.1
Toplam	164	100

Tablo 16’ya göre katılımcıların büyük çoğunluğu TYP bitse bile bu programın daimi iş bulmalarında sağlayacağı katkı konusunda kafa karışıklığı yaşadıkları söylenebilir. Katılımcıların %20.1’i olumlu katkı sağlanacağı konusunda kararsızken, %25,1’i bu ifadeye katılmadığını ifade etmiştir. Buna rağmen katılımcıların %50’den fazlasının TYP sonrasında daimi iş bulma ümidi taşıması dikkat çekicidir.

Tablo 17: Katılımcıların “*TYP’ nin sürekli bir işe sahip olma ümidimi artırdığı kanaatindeyim*” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	57	34.8
Katılıyorum	35	21.3
Kararsızım	35	21.3
Katılmıyorum	27	16.5
Kesinlikle katılmıyorum	10	6.1
Toplam	164	100

Tablo 17’ye göre TYP’nin daimi bir işe sahip olma ümidini artırdığı şeklindeki ifadeye katılımcıların %34.8’i kesinlikle katılıyorum, %21.3’ü katılıyorum, % 21.3’ü kararsızım, %16.5’i katılmıyorum, %6.1’i ise kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Yüz yüze

görüşmelerde aslında çalışma süresinin daha uzun olmasını ve kadroya geçmek istediklerini ifade eden katılımcıların İŞKUR'la bağlantılarının kesildiğinde işsiz kalacakları dile getirilmiştir. Dolayısıyla tabloya yansıyan sonuç ile yüz yüze görüşmelerde edinilen izlenimlerin çeliştiğini söylemek mümkündür.

Tablo 18: Katılımcıların "TYP kapsamında yaptığım işle ilgili herhangi bir kurs eğitim veya sertifika programı verilmiş olsaydı program sonlandığında sürekli bir iş bulma şansım daha yüksek olurdu" ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	97	59.1
Katılıyorum	26	15.9
Kararsızım	31	18.9
Katılmıyorum	7	4.3
Kesinlikle katılmıyorum	3	1.8
Toplam	164	100

Tablo 18'ye göre TYP kapsamında yaptığım işle ilgili herhangi bir kurs eğitim veya sertifika programı verilmiş olsaydı program sonlandığında sürekli bir iş bulma şansım daha yüksek olurdu ifadesine katılımcıların yarıdan fazlası (yaklaşık %60) kesinlikle katılıyorum, %15.9'u katılıyorum, %18.9'u kararsızım, %4.3'ü katılmıyorum, %1.8'i ise kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Kısacası katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerine herhangi bir kurs eğitim ve sertifika verilmesinin iş bulma şanslarını arttıracacağı kanaatinde oldukları görülmüştür.

Tablo 19: Katılımcıların "TYP'yi genel hatlarıyla olumlu buluyorum" ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	87	53.1
Katılıyorum	43	26.2
Kararsızım	25	15.2
Katılmıyorum	7	4.3
Kesinlikle katılmıyorum	2	1.2
Toplam	164	100

Tablo 19'a göre katılımcıların yaklaşık %80'i TYP'yi genel hatlarıyla olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Zira katılımcılara göre TYP kısa süreli olsa gelir desteği sağlamanın yanı sıra sigortalı ve asgari ücretle çalışma imkânı sağlamaktadır.

Tablo 20: Katılımcıların "TYP süresinin daha uzun olması gerektiğini düşünüyorum" ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	124	75.6
Katılıyorum	24	14.6
Kararsızım	10	6.1
Katılmıyorum	4	2.4
Kesinlikle katılmıyorum	2	1.2
Toplam	164	100

Tablo 20'ye göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%90'dan fazlası) TYP süresinin daha uzun olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durum TYP ile işsizliğin olumsuz etkilerini kısa süreliğine de olsa hissetmeyen bireylerin doğal ve haklı bir isteği olarak değerlendirilebilir.

Tablo 21: Katılımcıların "TYP alımlarında şeffaf bir süreç yürütülmektedir" ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	81	49.4
Katılıyorum	27	16.5
Kararsızım	30	18.3
Katılmıyorum	16	9.8
Kesinlikle katılmıyorum	10	6.1
Toplam	164	100

Tablo 21'de katılımcıların TYP alımları şeffaf yürütülmektedir ifadesine %49.4'ü kesinlikle katılıyorum, %16.5'i katılıyorum, % 18.3'ü kararsızım, %9.8'i katılmıyorum, %6.1'i ise kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Yüz yüze görüşmelerde aslında sürecin dışardan manipüle edildiği ve bu konuda ciddi sorunlar yaşandığı dile getirilmiştir:

E.Ö: "İŞKUR şans işi değil, adamı olan işe girer"

Tablo 22: Katılımcıların “TYP alımlarında bürokratik bağlantılar etkilidir” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	58	35,4
Katılıyorum	18	11,0
Kararsızım	45	27,4
Katılmıyorum	33	20,1
Kesinlikle katılmıyorum	10	6,1
Toplam	164	100

Tablo 22’ye göre kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum düzeyleri bir arada düşünüldüğünde katılımcıların yaklaşık yarısına yakınının alımlarda bürokratik bağlantıların etkili olduğu düşüncesini taşıdıkları söylenebilir. Bununla birlikte %27’4’lük kararsızlar da bu anlamda dikkat çekmekte ve katılımcıların yaşadıkları çelişki, kararsızlık ve çaresizliği göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 23: Katılımcıların “TYP ile yapmış olduğumuz işlerde bir meslek öğrendim” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	69	42,1
Katılıyorum	33	20,1
Kararsızım	26	15,9
Katılmıyorum	26	15,9
Kesinlikle katılmıyorum	10	6,1
Toplam	164	100

Tablo 23’te görüldüğü TYP ile yapılan işlerde meslek öğrendim ifadesine katılımcıların %42,2’si kesinlikle katılıyorum, %20,1’i katılıyorum, %15,9’u katılmıyorum ve kararsızım, %6,1’i ise kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde programın kendilerine herhangi bir meslek kazandırmaya dönük olmadığını, zira yaptıkları işin zaten mesleki yeterlilik veya deneyim gerektirmeyen vasıfsız bir nitelik taşıdığını şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

M.A: “Ben kendimi bildim bileli temizlik yapıyorum evlere temizliğe gidiyorum bunu şimdi okulda da yapıyorum herhangi bir meslek öğrenmedim.”

Tablo 24: Katılımcıların “TYP kapsamında almış olduğum maaş yeterlidir” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	48	29.3
Katılıyorum	20	12.2
Kararsızım	29	17.7
Katılmıyorum	43	26.2
Kesinlikle katılmıyorum	24	14.6
Toplam	164	100

Tablo 24’te yer alan oranlar genel olarak ele alındığında katılımcıların büyük çoğunluğunun yaptıkları iş karşılığında almış oldukları ücretten memnun kaldıkları görülmektedir.

Tablo 25: Katılımcıların “Toplumda TYP kapsamında çalıştığı halde işe gelmeden maaş alan kişilerin olduğu algısı vardır” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	46	28.0
Katılıyorum	18	11.0
Kararsızım	51	31.1
Katılmıyorum	33	20.1
Kesinlikle katılmıyorum	16	9.8
Toplam	164	100

Tablo 25’e göre katılımcıların yaklaşık %40’ında TYP kapsamında işe gelmeden maaş alanların olduğu algısı hâkimdir.

Tablo 26: Katılımcıların “TYP’ de çalışma süresi uzatılıp sendika, kıdem tazminatı vb. haklar olsaydı daha iyi olurdu” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	121	73.8
Katılıyorum	17	10.4
Kararsızım	16	9.8
Katılmıyorum	7	4.3
Kesinlikle katılmıyorum	3	1.8
Toplam	164	100

Tablo 26'ya göre 121 katılımcı %73.8'lik oranla TYP süresinin uzatılması ve sendika, kıdem tazminatı gibi hakların olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Aynı iş yerinde deneme süreleri dâhil en son çalıştığı iş yerinde en az 1 yılını doldurmuş çalışanlar kıdem tazminatına hak kazanmaktadırlar. TYP ile çalışanlar en fazla 9 ay çalışıp 3 ay ara verdikten sonra programa başvurabildiğinden kıdem tazminatına hak kazanmamaktadırlar. Kısa süreli çalıştırıldıklarında sendika haklarının da önüne geçilmiş olduğu ve bu haklardan mahrum bırakıldıklarını yani programın kendilerine bir güvence sağlayamadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 27: Katılımcıların "TYP hane içi yoksulluğu bir nebze de olsa azaltabilmektedir" ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	80	48.8
Katılıyorum	40	24.4
Kararsızım	32	19.5
Katılmıyorum	10	6.1
Kesinlikle katılmıyorum	2	1.2
Toplam	164	100

Tablo 27'ye göre katılımcıların %48.8'i TYP'nin hane içi yoksulluğu bir nebze de olsa kısa süreli azalttığını ifade etmişlerdir. %6.1'i bu görüşe katılmadığını %1.2'si ise kesinlikle katılmadığını ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde oldukça yüksek bir düzeyde TYP'nin yoksulluğu kısa süreliğine de olsa azalttığını fakat bunun uzun süreli bir azalış olmadığı dile getirilmiştir:

Z.Y: "İşim yokken eve ekmek götürmekte zorlanıyordum şimdi daha rahatız".

Tablo 28: Katılımcıların “TYP kapsamındaki kişilere görev alanları dışında birtakım işler yaptırılmaktadır” ifadesine katılım düzeyleri

Katılım düzeyi	N	%
Kesinlikle katılıyorum	37	22.6
Katılıyorum	28	17.1
Kararsızım	57	34.8
Katılmıyorum	31	18.9
Kesinlikle katılmıyorum	11	6.7
Toplam	164	100

Tablo 28’de katılıyorum ve kararsızım kategorilerindeki oranlar bir arada düşünüldüğünde TYP’de görev harici bir takım işler yaptırıldığı söylenebilir. Bu durum yüz yüze görüşmelerde katılımcıların ifadelerine de yansımıştır:

Ş.T: “İŞKUR’dan gelenleri çok eziyorlar. Kadrolular iş yapmıyor, nasıl olsa geçiciyiz diye her işi bize yaptırmaya çalışıyorlar, kadrolu temizlikçiler bile işlerini bize yüklüyor, ama mecburum. 4 çocuk okutuyorum”.

P.A: “Kadrolular istediği saatte girip çıkıyor. Müdür bizi çok çalıştırıyor. Milli Eğitime bu konuları şikâyet ettik.”

M.R: “İŞKURCU diye bize sesleniyorlar. İlk duyduğumuzda çok şaşırdık. Servise binmemiz bile sorun oluyor. Bunlar İşkurcu, vasıfsız işçiler, nasıl olsa işten çıkacaklar, geçiciler diye servise bindirmek istemiyorlar, üniversite mezunuyum, çok zoruma gidiyor bunlar”.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada ortaya çıkan en önemli sonuç kuşkusuz TYP’nin kişilere kısa süreli nakit/gelir desteği sağladığı ve uzun dönemli bir işsizliği gizlediği gerçeğidir. Ayrıca programın uygulamadaki mevcut haliyle çalışanlara herhangi bir vasıf veya nitelik kazandırmaktan çok uzak olduğu bu nedenle kişileri işgücü piyasasına hazırlamadığı bir kez daha görülmüştür. Çalışmada elde edilen bir diğer önemli sonuç da program kapsamında çalışanların toplumda “İŞKURCU” şeklinde kodlanarak dışlayıcı bir dile maruz kaldıkları ve kendilerine başka işlerin de yaptırılmasıdır. Öte yandan programdan yararlanan katılımcıların cinsiyet dağılımlarına göre kadınların sayısında yıllar

itibariyle artış yaşandığı görülmüştür. Kars'ta programdan yararlanan katılımcıların büyük çoğunluğunun 36-45 yaş arası işsizlerden oluştuğu görülmüştür. Bunun nedeni özel sektörün istihdam etmediği ve yaş ilerledikçe iş bulma imkanı giderek zorlaşan bu kesimin devlet tarafından daha kolay istihdam edilmesidir. Programın önemli bir amacı da kurs ve eğitimler vererek meslek edindirme olgusudur. Fakat yaptırılan işler dikkate alındığında meslek edindirme faaliyeti ile ilgili herhangi bir olguya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu programın meslek edindirmekten öte daha çok meslek edindirmeyi dışlayan bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Zira üniversite ve lise mezunlarının temizlik gibi işlerde istihdam edilerek donanımlı personelin çalışma alışkanlığını yitirdiği ve sürekli iş bulabilme ümidini kırdığı söylenebilir.

TYP'den faydalanan katılımcıların eğitim seviyesi oldukça düşüktür. TYP kapsamında yaptırılan işler temizlik, bakım ve onarım gibi mesleki beceri gerektirmeyen işlerdir. Eğitim seviyesi arttıkça programdan faydalanan katılımcıların yaptıkları işlerden memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde aslında birçok katılımcı, yaptırılan işlerin vasıflarına uygun olduklarını ifade etseler de üniversite ve lise mezunlarının bu görüşe katılmadığı, çalışma koşullarını eleştirdikleri fakat uzun süre işsiz kaldıklarından dolayı almış oldukları maaş dışında işin diğer özelliklerini pek de sorgulamadıkları görülmüştür. Ayrıca kısa süreliğine gelir sağlamaya dönük olan bu program kapsamında aslında güvencesiz ve düzensiz bir takım işlerin toplum yararına yaptırıldığı algısı hâkimdir. Oysa katılımcıların yaklaşık %85'inin TYP'de çalışma süresinin uzatılıp sendika, kıdem tazminatı vb. hakların olmasını istediği tespit edilmiştir. Bu durum TYP'nin mevcut uygulamasının eksikliklerini göstermesi açısından önemlidir.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların büyük bir kısmının TYP öncesi çalışma deneyimlerinin olmadığı, özellikle kadınların işgücü piyasasına TYP'den yararlanarak katıldıkları görülmüştür. TYP öncesi başka bir işte çalışan katılımcılar ise sigortasız ve herhangi bir güvenceye sahip olmadan işgücü piyasasında kayıt dışı çalışmışlardır. TYP öncesi hiç iş aramayan işsizler açısından TYP'nin devlet eliyle gerçekleştiriliyor olmasının bir güvence yarattığı algısından dolayı

programa katılım giderek artmaktadır. TYP'den yararlanan katılımcılar programın bazı koşullarından şikâyet etseler de bu program kapsamında çalışmayı yararlı buldukları için genel olarak memnun oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların güvencesiz, geçici ve düşük vasıf gerektiren işlerde istihdam edildiklerini bilmelerine rağmen kısa süreliğine de olsa ücret, sosyal sigorta gibi nedenlerden dolayı devlet güvencesinde olduklarını düşündüklerinden TYP ile çalışmayı özel sektörde çalışmaya tercih ettikleri görülmüştür.

Kadın ve engelliler gibi toplumda savunmasız gruplar olarak adlandırılan kesimler ile 35 yaş üstü bireylerin işgücü piyasasında donanımlı işgücü ile rekabet edilebilirliği azdır. Bu çalışma koşullarında rekabet güçleri iyice zayıflamaktadır. Tablo 22'ye göre katılımcıların %26.2'sine göre alımlarda bürokratik bağlantıların etkili olmadığı ifade edilse de %46.4'ü bu türden bağlantıların etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Buradaki %26.2'lik oran kimi katılımcıların TYP'den çıkarılma korkusuyla cevap verdiği şeklinde yorumlanabilir. Zira yüz yüze görüşmelerde alımlarda liste yöntemi kullanıldığından bu yöntemde bürokratik bağlantıların etkili olduğu ve seçimlerin şeffaflığını şüpheye düşürdüğü dile getirilmiştir.

TYP'de tespit edilen başka bir sorun ise çalışma süresinin kısıklı olmasıdır. Katılım süresinin 9 ayla sınırlandırılıp en fazla 24 ay yararlanma hakkı, yapılan değişiklikler ile katılım hakkının güncellenmesi bazı durumları kötüye kullanmaya zemin hazırlamaktadır. Ayrıca kadın çalışanların 14 günlük izin hakkı süt ve doğum gibi hakların yetersizliğine neden olmuştur. Ancak bu çalışmada TYP'nin kadınlar özelinde dikkat çekici bir yönü tespit edilmiştir. Buna göre önceden özel sektörde çalışmasına izin verilmeyen kadınların bir kamu kurumu olan İŞKUR tarafından işe yerleştiriliyor olmasının aileleri veya eşleri tarafından "güvenli" olarak algılanmasından dolayı çalışmalarına müsaade edilmesidir.

Öte yandan katılımcıların TYP ile ilk kez ev dışına çıkarak sosyalleşmeleri, moral ve motivasyonlarının artması, kısa süreliğine de olsa gelir desteği ile işsizliğin bunaltıcı etkilerinden uzaklaşmaları programın olumlu katkıları olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer olumlu katkı ise hane içi yoksulluk ilgilidir. Zira TYP'nin hane içi yoksulluğu

azalttığına dair oldukça yüksek düzeyde (yaklaşık %75) bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

Özetle; İŞKUR'un yapmış olduğu TYP'lerin her yıl hızla arttığı ve programlara ciddi anlamda talep artışının olduğu görülmektedir. Uygulanan politikaların "geçici" olması programın ana odağını oluşturmaktadır. Düşük gelirli için kısa süreli gelir fırsatı sağlasa da programın çalışanlara piyasanın istediği vasıfları kazandırması konusunda zayıf kaldığı görülmektedir. Örneğin İŞKUR tarafından yapılan *Kars İşgücü Piyasası Analizi Raporlarına* (2016, 2017, 2018) göre Kars'ta İŞKUR'a kayıtlı olan işsizlerin büyük çoğunluğunun düşük nitelikli işçilerden olduğu görülmektedir. Kars'ta mesleksizlik kaynaklı işsizlik sıkıntısı kadar kalifiyeli eleman sıkıntısının yaşandığı göz önünde alındığında İŞKUR uyguladığı TYP'ler ile bu alanlardaki eksiklikleri giderecek kurs ve eğitimler vermediğinden işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu eleman sıkıntısını göz ardı etmektedir. Bu durumun Kars'ta uygulanan TYP'lerin zayıf kalmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Kars'ta özel sektörün istediği nitelikli elamanlar yaratılamamakta ve TYP'den faydalanan katılımcıların iş bittikten sonra işsiz kalmalarına neden olmaktadır. Öte yandan TYP'den faydalanan işsizlerin bu programdan ne kadar doğru bir şekilde faydalandıkları sorusu da önem arz etmektedir. Tüm bu bulgulardan işsizlikle mücadelede TYP'den etkili bir şekilde faydalanmak için doğru ve etkin bir planlama ve denetim mekanizması gerekmektedir. Örneğin Kars'ta mevcut açık iş pozisyonlarına göre bir program hazırlanabilir, çalışanlara iş gücü piyasasında aranan vasıflara dönük eğitim programları ve kurslarla nitelik kazandırılabilir. Böylece programdan ayrılırlar bile iş gücü piyasasında iş bulmaları daha kolay hale gelebilir. Ayrıca hem iş başı denetimi hem de ilgili kurumlarla koordinasyon içerisinde başvuruların mülk, gelir vb. kayıtları incelenerek sıkı bir denetim yapılmalıdır. Böylece hak etmeyen kişilerin programdan yararlandırılması önlenmiş olur. Öte yandan TYP'nin başarıya ulaşmasının hali hazırda İŞKUR'un uyguladığı aktif istihdam politikalarıyla uyum içinde olmasına bağlı olduğu söylenebilir. İŞKUR'un gelir ve adres kontrolü noktasında yetersiz kaldığı bu nedenle programdan ihtiyacı olmayanlarında yararlandığı

görülmektedir. Bu durum hem denetim eksikliğini ortaya çıkarmakta hem de asıl hedef kitleye ulaşmada sorun yaşanmasına yani “sızıntılara” sebebiyet vermesine yol açmaktadır. TYP yoksullukla mücadele noktasında “dezavantajlı” gruba herhangi bir mesleki eğitim, beceri ve nitelik kazandırmadığı, çalışanların düşük nitelik gerektiren işlerde kısa süreliğine çalıştırılıp program sonrası iş gücü piyasasının istediği vasıflardan uzaklaştırarak uzun dönemde işsiz kalmalarına sebep olmaktadır. Dolayısıyla program kısa sürede işsizlikle mücadele etmeye çalışsa da uzun dönemde işsizliği gizlemektedir. Kaldı ki TYP kapsamında yaptırılan işlerin mesleki eğitim ve beceri kazandırma noktasında yetersiz olması programın en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Altunışık, R. vd., (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Antonopoulos R. (2009). *Promoting gender equality through stimulus packages and public job creation: Lessons learned from South Africa's Expanded public Works Programme*, Public Policy Brief Highlights, No. 101 A, New York: The Levy Economics Institute.
- Aşkın, U ve Aşkın, E.Ö. (2017). Aktif istihdam politikası olarak toplum yararına programlar: Tokat ili araştırması. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3 (3), 1-16.
- Başaran, K.Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 47, 480-495.
- Bulut, S. (2010). *Türkiye’de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Diriöz, S. Ç. (2012). *İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü.*, Uzmanlık Tezi, , Yayın No: 2835. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Dörtlemez, H. Y. (2019). *The Analysis of Turkish Public Workfare Programme as a Social Assistance Tool from a Comparative*

Perspective (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ergiçay, G. (2014). *Post Keynesyen iktisatta en son istihdam edici olarak devlet modeli ve İŞKUR tarafından TRA2 düzey 2 bölgesinde yürütülen toplum yararına çalışma programı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Forstater, M. (2001). Full employment policies must consider effective demand and structural and technological change. (Paper No 14.). *C-FEPS Working*.
- Gün, S. (2013). Toplum yararına çalışma programı: İşsizlikle mücadelede yeni bir yöntem mi?. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2, 76-95.
- Işık, S. ve Mert, M. (2011). İşsizlik ve yoksulluk sorununu çözmeye yönelik istihdam/gelir garantisi politikalarının uygulanabilirliği: Antalya örneği. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 13(1), 51-80.
- Işık, S. (2009). Tam istihdam ve fiyat istikrarı kapsamında neo-liberal yaklaşımlara post-Keynesyen karşı duruşlar: Devletin nihai işveren olma rolü. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 20(70), 61-88.
- Kostzer, D. (2008). Argentina: A case study on the plan Jefes de hogar desocupados, or the employment road to economic recovery. *Working Paper No.534*.
- Minsky, H. P. (1986). *Stabilizing An Unstable Economy*, The Second Edition, Mc-Graw Hill Company, New York, USA.
- Özşahin, L. (2016). *Post Keynesyen iktisatta en son istihdam edici olarak devlet modeli çerçevesinde TRA2 bölgesindeki toplum yararına çalışma programlarının analizi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özşahin, L, ve Karabulut, K. (2017). Post Keynesyen iktisatta toplum yararına çalışma programlarının analizi: TRA2 bölgesi örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (16), 319-352.

- Tokucu, E. (2012). Hyman Minsky'nin finansal istikrarsızlık hipotezi çerçevesinde finansal krizler ve çözüm önerileri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 67(2), 189-212
- Türkiye İş Kurumu (2010). *2009 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: İŞKUR. Erişim: 14.09.2019, <https://media.iskur.gov.tr/13570/2009-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2012). *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: İŞKUR. Erişim: 15.09.2019, <https://media.iskur.gov.tr/13572/2011-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2013). *2012 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: İŞKUR. Erişim: 14.09.2019, <https://media.iskur.gov.tr/13573/2012-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2014). *2013 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: İŞKUR. Erişim: 14.09.2019, <https://media.iskur.gov.tr/13574/2013-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2015). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: İŞKUR. Erişim: 14.09.2019, <https://media.iskur.gov.tr/13575/2014-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2016). *Kars İşgücü Piyasası Analizi Raporu*. İŞKUR Kars Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü. Erişim: 15.08.2019, <https://media.iskur.gov.tr/15030/kars.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2017). *Kars İşgücü Piyasası Analizi Raporu*. İŞKUR, Kars Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü. Erişim: 15.08.2019, <https://media.iskur.gov.tr/15111/kars.pdf>
- Türkiye İş Kurumu (2018). *Kars İşgücü Piyasası Analizi Raporu*. İŞKUR, Kars Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü. Erişim: 15.08.2019, <https://media.iskur.gov.tr/31635/kars.pdf>
- Türkiye İş Kurumu, (2017). *Toplum Yararına Program Genelgesi (2013/1)* İŞKUR, Erişim: 10.06.2019, https://media.iskur.gov.tr/16794/degisiklikler-islenmis-aktif-isgucu-hizmetleri-genelgesi-2013-1-1_22o6.pdf

